

FÜRJES, I.:

AZ AEGOPINELLA GENUS LINDHOLM 1927 MAGYARORSZÁGON (GASTROPODA: ZONITIDAE) — DIE GATTUNG AEGOPINELLA LINDHOLM 1927 IN UNGARN (GASTROPODA: ZONITIDAE)

ABSTRACT: The three *Aegopinella* species living in Hungary may be distinguished from one another based on shell characteristics. The distribution of these species is illustrated by maps plus lists of localities.

A magyarországi fajrevízió során az *Aegopinella* genus fajait vizsgáltam meg. Nagy számú héjanyagot — kb. 1500 tételt — néztem át és figyeltem az egyes fajok házának alakulását különböző fejlődési szakaszokban. Az elterjedést vizsgálva csak az általam átnézett tételek lelőhelyét tüntetem fel, irodalmi adatokat nem közlök.

A vizsgálat során a következő múzeumok és magángyűjtők anyagait néztem át: Mátra Múzeum (Gyöngyös), Magyar Állami Földtani Intézet (Budapest), Természettudományi Múzeum (Budapest), BÁBA KÁROLY, BOTKA JÁNOS, DOMOKOS TAMÁS, DRIMMER LÁSZLÓ, ERÖSS ZOLTÁN, KOVÁCS GYULA, NÉMETH LÁSZLÓ, OTTÓ LAJOS, PARÁSZKA LÁSZLÓ, PETRÓ EDE, PINTÉR LÁSZLÓ, RAYMAN TAMÁS, SUARA RÓBERT, SZILI KOVÁCS TIBOR, VILLÁNYI PÉTER.

Itt mondok köszönetet az említett múzeumok gyűjteményvezetőinek, és a magángyűjtőknek, akik anyagukat és adataikat rendelkezésre bocsátották. Köszönettel tartozom PINTÉR LÁSZLÓNak, aki a felmerült kérdésekben segített, VARGA ANDRÁSnak és BÉKÉSI LÁSZLÓNÉnak a rajzok elkészítésében, SUARA RÓBERTnek pedig a lelőhelyek kódolásában nyújtott segítségért mondok köszönetet.

Familia: Zonitidae

Subfamilia: Zonitinae

Genus: *Aegopinella* LINDHOLM 1927

LINDHOLM, W. A.: Zur Nomenklatur einiger palaearktischer Landschnecken-Gattungen. Arch. Moll., 1927, 59: 321-331; species typica: *Helix pura* ALDER 1830.

Az általam követett rendszertani besorolás BOECKEL (1940), FORCART (1950, 1959), RIEDEL (1953, 1957, 1980) kutatásai nyomán született meg, melyet PINTÉR (1970) használ először Magyarországon.

Három faj ismert jelenleg Magyarországon: *Aegopinella pura* (ALDER), *Aegopinella minor* (STABILE), *Aegopinella ressmanni* (WEST.).

A hazai *Aegopinellákra* általánosan jellemző: házuk lapított, a ház szélessége kb. két-, két és félszerese a magasság-nak. Méretük: szélesség 5-10 mm; magassága 2-9 mm. A tekercs az utolsó kanyarulat síkjából minden kiemelkedik. Kifejlett állat esetén a szájadék magassága két-, két és félszerese a tekercsnek. A héjnak erős nagytással látható spirális skulptúrája van. Varratuk közepesen mély. Köldökük minden nyitott és többé-kevésbé tág, a teljes szélességnek 1/4-1/7-e. Színük sárgásbarna, borostyánkőhöz hasonló.

Életmódjuk kevéssé ismert. Táplálékuk növényekből és korhadó növényi részekből áll. Ezenkívül ragadozó állatok (eledelük kisebb meztelen csigák, giliszta), és megeszik az elpusztult apróbb állati tetemeket is (rovar, csiga stb.) (FRÖMMING, 1953).

1. Átmérője 8-16 mm 4-4 1/2 kanyarulat mellett	2
— — Átmérője legfeljebb 5 mm 3 1/2-4 kanyarulat mellett. Felülete erős nagytással rácsos szerkezetűnek lát-szik. Köldöke a teljes szélesség 1/4-e.	<i>Aegopinella pura</i> (ALDER)
2. Átmérője 8-10 mm. Köldöke a teljes szélesség 1/5-e.	<i>Aegopinella minor</i> (STABILE)
— — Átmérője 14-16 mm. Köldöke szűk, a teljes szélesség 1/7-e. Felülete erős nagytással rácsos szerkezetű.	<i>Aegopinella ressmanni</i> (WESTERLUND)

Aegopinella pura (ALDER 1830)

Helix pura ALDER 1830; Trans. Nat. Hist. Soc. Northumberland, 1/1: 37. Locus typicus: Nagy Britannia: Northumberland.
Aegopinella pura (ALDER); In FORCART, 1950; LOŽEK, 1957; RIEDEL, 1957; SOÓS, 1959.

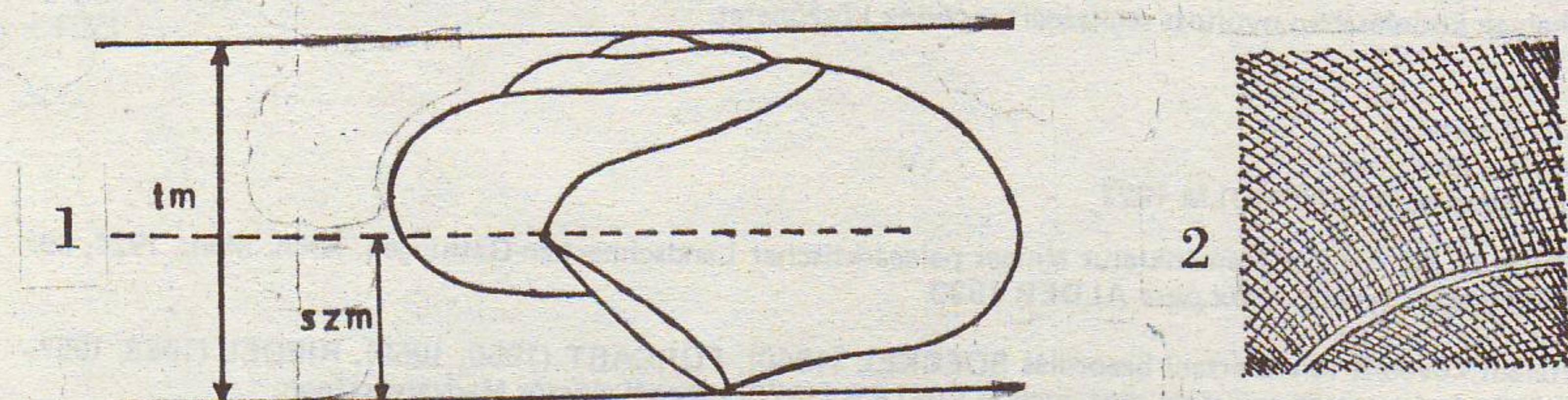
A ház szélessége: 4-5 mm, magassága: 2 mm körül, kanyarulatok száma 3 1/2-4. A tekercs kiemelkedik, fiatal (három kanyarulatnál kevesebb) állatnál a szájadék magassága kb. 3-szorosa a tekercsnek, kifejlett állat házánál kb. kétszerese. Az utolsó kanyarulat 1,4-1,5-ször szélesebb a megelőzőnél, a szájadéknál lapított, felül csapott és kissé lehajlik. A szájadék széles ellipszis alakú. A kanyarulatok domborúak, varratuk közepesen mély. A héj színe sárgásbarna, kissé világosabb a minornál. Egyes populációkban minden a fiatal, minden a kifejlett példányok igen világosak, csontszínük lehetnek. Erős, kb. 10-15-szörös nagyítással szabályos rácsozat figyelhető meg a héj felső oldalán. Köldöke tölcser alakú, a teljes szélesség 1/4-e.

Elterjedés: Európa, délen a Pironeusokig és Katalónia, közép Olaszország, Bulgária, Szovjet Örményország és Irán északi területei. Magyarországon a hegyvidékeken található (50. ábra).

Összehasonlítva: ez a legkisebb hazai *Aegopinella*.

	<i>pura</i>	<i>minor</i>	<i>ressmanni</i>
2 kanyarulat:	1,5 mm	2-2,5 mm	3 mm
3 kanyarulat:	3	4	5-6
4 kanyarulat:	4,5	7,5-8	9-10

Az *Ae. pura* meghatározásában segít, hogy kanyarulatai egyenletesebben növekednek; így azonos méret esetén több kanyarulata van. Egyúttal a legtágabb a köldöke (3-8, 21-23, 36. ábra).

1. ábra. Magasságmérés az *Aegopinella*knál (tm = teljes magasság, szm = szájadékmagasság). 2. ábra: *Aegopinella pura* (ALDER) felülete (35x).

BT

74: Jásd. — 83: Bakony: Barok-völgy. — 94: Bodajk: Gaja-völgy; Csókakő: Buhin-völgy, Várhegy.

CT

38: Pilis: Fekete-kő. — 39: Esztergom: Holop-kút. — 48: Pilis: Holdvilág-árok. — 49: Pilismarót: Malom-völgy.

CU

31: Nagybörzsöny: Ganádi-patak völgye, Hegyes-hegy, Kereszt-völgy. — 40: Mosoni-patak völgye: kóspallagi út és az Itató-patak torkolata közelében; Nagybörzsöny: Kisirtáspuszta; Szokolya: Királyréti: Várhegy. — 41: Börzsöny: Csóványos, Fekete-völgy, Fol-tán-kereszt, Három-hárs: Sziklatorony, Rakodó, Rózsa-patak környéke, Szabó-kövek; Kemence: Királyháza. — 41-51: Kemence: Drinó-patak völgye. — 51: Nagyörösi: Várpatak völgye.

DU

00: Mátra: Muzsla: üdülőtelep. — 01: Tar: Csevice-patak hordaléka, Zagyva-hordalék. — 03: Karancsberény: Parizánmúzeum. — 10: Mátra: Ágasvár, Ágasvár: Mézes-kút, Csörgő-patak völgye, Galyatető, Galyatető: Aranybánya-forrás, Kaszab-rét. — 13: Salgótarján: Eresztvény: Pál-völgyi-patak, Somoskőújfalu: Pálbereki-patak völgye, Zagyvaróna: Miklós-völgy. — 20: Gyöngyös: Mátraháza; Mátra: Kékes: Pisztrángos-tótól ÉNy-ra, Nyirjes-bérci pataknál, Som-hegy; Parádsasvár: Rudolftanya. — 51: Felsőtárkány: Mónosbél: Tardos-fogadó. — 51-61: Bükk: Lök-völgy. — 52: Bükk: Ablakoskő, Fekete-sár-bérc, Hármaskút, Istállós-kő, Kis-kút-lápa, Leány-völgy, Öserdő, Sima-kő, Tar-kő; Szilvásvárad: Szalajka-völgy — 53: Nagyvisnyó. — 54: Putnok. — 61: Bükk: Hideg-patak-völgy: Vadászház, Szarba-völgy. — 62: Bükk: Alsó-Sebes-víz, Bálvány, Bánkút, Csípkéskút, Demény-patak völgye, Farkas-nyaki-völgy, Három-kő, Lustavölgy, Szalajkai Látó-kövek, Szentléleki Látókő, Vörös-kő — 62: Miskolc: Ómassa: Garadna, Újmassa: Ős-kohó. — 63: Örvény-kő. — 67: Jósvafő: Babot-kút, Jósava-forrás, Kecső-patak völgye. — 72: Bükk: Hámori-tó, Savós-völgy; Miskolc: Hámor. — 77: Szögliget.

ES

06-06: Békéscsaba.

EU

36: Zempléni-hgys.: Három-forrás, Kőkapu: Kemence-patak völgye, Ördög-völgy: Rostáló. — 37: Telkibánya: Mátyás király kútja. — 38: Zempléni-hgys.: Nagy-Milic. — 82: Petneháza.

XM

78: Balatongyörök: Szoba-kő; Vállus: Vadlány-barlang. — 79: Rezi. — 88: Balatonederics: Sipos-torok. — 98: Ábrahámhegy: Folly-fenyves.

XN

14: Velem: Hideg-völgyi-patak, Szt. Vid kápolna. — 17: Sopron: Brennbergbánya, Kecské-patak völgye, Ólom-forrás. — 18: Sopron: Pedagógus-forrás, Tacsi-árok: Szalamandra-tó. — 70: Sümeg: bazaltbánya. — 71: Káptalanfa: mocsár. — 90: Bakony: Agár-tető; Taliándörögd: templomrom. 94: Ugod: Franciavágás: Gerence-völgy, Vörös I.-séd.

YN

00: Dörgicse: Kő-völgy. — 02: Hárskút: Alsó-Hajag. — 03: Bakonybél: Gerence-völgy, Hegyes-kő, Oltár-kő, Szömörke-völgy: Gerence-patak hordaléka; Pénzesgyőr: Szömörke-völgy. — 04: Bakonybél: Szajha-hegy, Ugod: Som-berek-séd völgye. — 10: Balatonfüred: Koloska-völgy; Pécsely: Zádorvár. — 13: Pénzesgyőr: Nagy-Som-hegy. — 14: Bakony: Cuha-völgy, Hódos-ér völgye: Kőfejtő-árok, Ördög-árok; Bakonyoszlop: KISZ-tábor; Bakonyszentlászló: Vinye; Csesznek: Kőmosó; Dudar: Kőhegypuszta.

Aegopinella minor (STABILE 1864)

Hyalina nitens minor STABILE 1864; Atti. Soc. Ital. sci. nat. 7:31. Locus typicus: Olaszország, Piemonte, Prov. Novara, Macugnaga, Val Anzasca.

? *Hyalinia (Polita) nitens* (MICHAUD) var. *minor* (WEST.) in LINDHOLM, 1901.

Retinella nitidula (DRAP.) in SOÓS, 1943.

Retinella nitens (MICHAUD) in RIEDEL, 1953.

Aegopinella minor (STABILE) in LOŽEK, 1956; RIEDEL, 1957; FORCART, 1959; SOÓS, 1959.

A ház szélessége: 8-10 mm, magassága: 3,5-4 mm, kanyarulatok száma: 4-41/2. A tekercs kiemelkedik az utolsó kanyarulat síkjából. Fiatal (3 kanyarulatnál kevesebb) állat esetén a szájadék magassága kb. ötszöröse a tekercsnek; kifejlett állat házánál kb. kétszerese. A kanyarulatok növekedése elég szabálytalan, az utolsó kanyarulat 1,5-2-szer szélesebb a megelőzőnél. A szájadéknál enyhén lehajlik, kissé lapított és felül csapott. A szájadék alakja ellipszis ill. ovális, a szájadék külső szára gyakran hullámos vonalat ír le. A kanyarulatok enyhén domborúak varratuk közepesen mély. A héj színe borostyánkőhöz hasonló, sárgásbarna. A köldök oldalán világosabb, néha kékes-fehér. A héj spirális skulptúrája szabálytalan sűrűségű, csak erős nagyítással látható. Köldöke tág, tölcseres, minden kanyarulatot láttat, a teljes szélességnek kb. 1/5-e (9-14, 24-29, 37. ábra).

Elterjedés: Csehszlovákia, Lengyelország D-i része, Franciaország, az NSZK-ban és az NDK-ban szórványosan fordul elő. Magyarországon a hegységekben általánosan elterjedt faj. Az Alföldön ritka (51. ábra). Az *Aegopinella minor* háza igen változékony, a revízió során kerültek kezembé az ábrákon is bemutatott héjak. Elterhet a „tipikus” formától a köldök szélessége (szűkebb), de minden tölcseres marad. A tekercs néha jobban kiemelkedik, kúposabb. A kanyarulatok néha szorosabban csavarodnak, egyenletesebb a növekedésük. Az utolsó kanyarulat alig 1,5-szer szélesebb a megelőzőnél, ezek kisebb példányok a szokásosnál. Pl.: Gerecse: Öreg-kő (41-43. ábra), Esztergom: Duna-hordalék (47-49. ábra), Kesztölc: Klastromi szirtek (44-46. ábra), Pilismarót: 26. híd (40. ábra), Pilis Ny-i része (39. ábra).

BR

88: Harkány; Máriagyűd: Tenkes-hegy D-i lejtője. — 98: Nagyharsány: Szársomlyó: Szabadtéri szobormúzeum; Siklós: Várhegy.

BS

71: Mecsek: Szuadó-völgy. — 73: Dombóvár: Szarvasd. — 80: Mecsek: Dömörkapu, Misina; Pécs: Tettye. — 81: Mecsek: Meleg-mániyi-völgy, Nagy-Mély völgy, Tubes. — 91: Hosszúhetény: Püspökszentlászló. — 92: Kárász: temető.

BT

71: Balatonalmádi. — 74: Bakony: Csilking-vár; Jásd. — 94: Bodajk: Gaja-völgy; Csókakő; Csókakő: Buhin-völgy, Cser-vágás, Várhegy; Vértes: Meszesi-nyereg. — 98: Tata: erdő a Lovardai strand mellett, Lovaspálya.

CT

05: Vértes: Fáni-völgy. — 06: Várgesztes: Gesztesi-vár; Vértes: Körtvélyes, Vinya-bükk. — 08: Tardosbánya: Gorba-hegy, Vég-kő. — 13: Lovasberény: Kánya-hegy; Nadap: Kövecses-hegy; Pákozd: Pákozd: Bella-fürdő, Potya-Lovas-völgyi-árok; Sukoró: kék túrás-tajelzés, Néprajzi Ház. — 14: Lovasberény: Sziráky-kastély kertje, Meleg-hegy: rezervátori elágazás. — 15: Alcsútdoboz: Arborétum: Csalogány-liget, „babaház”. — 16: Csabdi: Csordakúti híd; Bicske: Óbarok. — 17: Gerecse: Pes-kő ÉK-i része. — 18: Gerecse: Pisznice-barlang, Öreg-kő, Jankovich-barlang. — 23: Nadap: színtezési ősjegy; Velence: Bence-hegy É-i oldala a bánya felett. — 24: Vál: Halom-tető. — 26: Bicske: II. tó: nádas. — 27: Bajna: Ór-hegy. — 28: Tokod. — 35: Biatorbágy. — Piliscsaba: v. áll. . — 38: Esztergom: Szalma-híd; Kesztölc; Pilis: Cserepes-völgy, Csévi-szirtek, Háromszáz garádics, Kálmán-forrás, Klastrom-szirtek, Legény-barlang, Nagy-Szoplák, Öreg-szirt, Simon halála, Tündér-barlang. — 39: Esztergom: Bánom- és János-kút közötti út, Basaharc, Bázika, Belvárosi temető, Bocskoroskút, Bögö-völgy, Cigány-kút, Csurgó-kút, Csurgó-völgy, Csurgó-kút és a Vörös-kereszt között, Diós-völgy, Fári-kút, hajóállomás, Hideglelős-kereszt, Holop-kút, Lajos-kert, Kálvária, Mély út, Orbán-kút, Öreg temető, Prímás-sziget, Vaskapu, Vízmű hordaléka. — 42: Ráckeve: Angyalisziget. — 45: Budai-hgys.: Rupp-hegy; Budaörs: Csiki-hegyek; Budapest: Kamara-erdő. — 46: Budapest: Farkas-völgy, Fekete-fej, Ferenc-halom, Hármas-határ-hegy, Hárs-hegy, Hunyad-orom, Irhás-árok, János-hegy, Kakukk-hegy, Ságvári-liget, Szabadság-hegy, Széchenyi-hegy, Zugliget; Budapest: Hűvösvölgy: Adyliget, Kuruc-lesi út 81., Ördög-árok, Vadaskerti út 11., Zsemleye u.; Nagykovácsi: Hét-lyuk-barlang, Remete-szurdok. — 47: Budai-hgys.: Kötök-pádja; Budapest: Csúcs-hegy; Csobánka: Hubertus-kápolna, vízmosás; Solymár: Ördöglyuk-barlang, Paprikás-patak; Pilis: Nagy-Kevély, Oszoly. — 48: Dömös: Malom-patak; Pilis: Jász-hegy, Két-hükka-nyereg, Vaskapu; Pilisszentkereszt: Dobogókő, Szurdok. — 49: Börzsöny: Hatló-patak völgye, Malom-völgy: Szilfa-patak torkolatától a Béke-forrásig, Borostyánkő-pihenő; Nagymaros: Felső-Körtvélyes: Köves-mező, Ördög-hegy, Rigó-hegy, Szt. Mihály-hegy, Trampó-völgy; Visegrád: Fellegvár, Várhegy, Visegrád és Pilisszentlászló között; Zebegény: Böszobi-pataktól a hajóállomásig, Kálvária-hegy, Kerék-hegy. — 56: Budapest: Gellért-hegy, Mátyás-hegy, Sas-hegy. — 57: Budakalász: Lupa-sziget; Dunakeszi: Alag: Alagi-tó. — 59: Börzsöny: Kálló D-i része, Morgó-patak; Verőcemaros: Kismaros: v. áll., Express-tábor a Morgó-patak völgyében. — 63: Ócsa: Ösláp. — 67: Fót: Mogyoródi-patak, Somlyó-hegy. — 68: Göd; Göd: Alsógöd, Alságöd: Lenhossék úti mélyút; Vácrátót. — 82: Pusztavacs.

CU

30: Ipolytölgyes: Hosszú-patak völgye; Letkés: Vörös-haraszt-völgy; Nagybörzsöny: Rót-hegy. — 30-40: Szob: Kerek-hegy. — 31: Ipolytölgyes: Bánanya-hegy; Nagybörzsöny: Bánanya-patak völgye, Csörge-kút, Farkas-völgy. 40: Börzsöny: Boglya-kő, Czabán-forrás a Dezska-metsző völgyben, Csömöle-völgy: Nagy-Vasfazék-patak völgye: Riesner-forrás, Királyréti-patak völgye, Kis-Hanta-patak partja a Kóspallag-Szob elágazásnál, Kis-Hanta-patak völgye Kóspallag alatt, Kisinoci turistaháztól Ny-ra, Korompa-patak völgye: Kapitány-réti-patak torkolata, Mosoni-patak völgye: kóspallagi út és Itató-patak találkozása, Nacsapéreg, Szilfa-patak völgye; Mártonosztra: Medres-patak völgye; Nagybörzsöny: Kisirtáspuszta; Szokolya: Királyréth; Verőcemaros: Csömöle-völgy. — 41: Börzsöny: Cseresnyés-patak völgye, Csóványos, Foltán-kereszt, Három-hárs, Magas-taxi turistaház, Nagy-Hideg-hegy; Kemence: Királyháza: Kemence-patak völgye. — 42: Bernecebaráti. — 50: Börzsöny: Csömöle-völgy; Testvér-forrás, Morgó-patak völgye: Hárto-kút, Nacsagromi-árok; Nógrád: Vár; Verőcemaros: Börzsönyliget, Verőce. — 51: Diósjenő. — 52: Drégelypalánk: Drégelyvár. — 50-60: Vác: Naszály. — 91: Hollókő: Vár K-i oldala. — 92: Szécsény: Malom-patak völgye.

DS

32: Szeged: Újszeged: Boszorkány-sziget. — 63: Földeák: Sziki-tölgyes. 69: Szarvas: Halgazdaság.

DT

09: Gyöngyöspata: Dobogó; Rózsaszentmárton; Szurdokbüspöki: Kovaföld-bányától DK-re; Szücsi: Hármas-patak hordaléka. — 19: Gyöngyöspata: Patai-tó. — 29: Gyöngyös: Mátrafürdő.

DU

00: Hasznos: Szalajkás-tető; Mátra: Kövecses-patak, Muzsla: Kerékkötös-kút, muzslai üdülőtelep, Ólom-bérc és Csatárda-bérc közzött; Pásztó: Városerdő, Zagya-hordalék; Szurdokbüspöki. — 01: Mátraszöllős: Kis-Függő-kő; Mátraverebély: Szentkút, Veres-part; Tar: Csevice-patak völgye a Madarász-patak torkolatánál, Kis-Zagya hordaléka, Zagya-hordalék. — 02: Karancs: Homorú-tető: bányavölgy. — 03: Karancs; Karancs: Arany-hegy közelében Karancsberényi-patak völgye. — 10: Galyatető; Galyatető: Aranybánya-forrásvídféle; Hasznos: Csóka-kő, Mátrakeresztes; Mátra: Csörgő-patak völgye; Mátra-bérc: Szamárkő; Mátraszentimre:

Mátraalmás, Mátraszentistván: Kis-kő, Monostor-patak. — 11: Kisterenye: Akasztó-domb; Nagybátony: Felsőkatalin-bányatelep. — 13: Medves: Salgó; Salgótarján: Eresztvény, Pálbereki-patak völgye, Somoskőújfalu. — 20: Gyöngyös: Mátraháza, Mátraháza: Honvédülő, Slugró; Gyöngyössolymos: Nagy-völgy; Mátra: Cser-kő, Csór-réti-Víztározó, Disznó-kő, Kékes, Nyirjes-bérci-patak, Pisztrángos-tó, Sas-kő, Somhegy; Parádfürdő: Ilona-patak. — 30: Kisnána: Vár; Mátra: Domoszlói-karva; Oroszlánvár; Parád: Cifra-Istállótól K-re; Sirok: Kőkútpuszta. — 33: Járdánháza: Gyepes-völgy; Remete-kút. — 41: Szarvaskő: Nagy-Akasztófa-domb. — 50: Eger; Eger: Kis-Eged. — 51: Berva: tölgyes; Bükk: Antónia-forrás, Gillitka-kápolna, Eger-patak völgye; Felsőtárkány: Barát-völgy; Szarvaskő: Rocska-völgy, Vár. — 52: Béláptátfalva: Apáság, Lak-völgy: Móric-forrás, Lóczy-patak, Mária-forrás; Bükk: Bél-kő, Fekete-sár-bérc, forrás az Ablakos-kő közelében, Hármaskút, Horotna-völgy, Imó-kő, Istállós-kői barlang, Köves-gerinc és az Öserdő között, Kukucsó-hegy, Leány-völgy, Öserdő, Sima-kő, Tar-kő, Toldi-kunyhó; Lambot ház: Kis-kút-lápa; Szilvásvárad: Pisztrángos-tó, Szalajka-forrás, Szalajka-völgy, Szalajka-völgyi Fátyol-vízesés, Szikla-forrás. — 60: Cserépfalu. — 61: Bükk: Hör-völgy, Ódvárvár. — 62: Bánkút: túristaház, Vidernyák É-i völgy; Bükk: Alsó-Sebes-víz, Bálvány, Csípkeskúti átjáró, Demény-patak, Farkas-nyaki-völgy, Felső-Sebes-víz, Garadna-patak partja, Garadna-völgy: Magos-kő, Három-kő, Három-kúti-völgy, Jávorkút, Kő-hát-lápa, Kurta-bérc, Lyukas-gerinc, Mária-forrás: templom, Nagy-mező és Farkas-kő között, Rejték, Sebes-víz-forrás, Szentléleki Látókő, Szentléleki-völgy, Teknős-völgy, Török út, Vadász-völgy, Vörös-kő; Hetemér. — 63: Bükk: Csondró-völgy, Odvas-kő, Örvény-kő; Tardona: Bogdány-hegy. — 66: Agtelek. — 67: Jósvafő: Határtól a Babot-kúlig, Kecső-patak-völgye, Nagy-oldal, Terigerszem-tó, Tohonya-patak. — 72: Bükk: Felső-forrás, Hámori-tó, Savós-völgy, Szinva-forrás; Miskolc: Hámor, Lillafüred: Szt. István barlang közelében a Szinva-patak partja. — 73: Andó-kút. — 74: Kazincbarcika. — 77: Szögliget: Szádvár. — 87: Bódvarákó; Tornanádaska; Tornanádaska: Hosszúoldal.

ES

06: Békéscsaba: Széchenyi-liget; Szabadkígyós; Szabadkígyós: kastélypark. — 17: Doboz: Holt-Kőrös ág, Maróti-erdő, Sebes-foki járás. — 19: Bélmegyer: Fáspuszta. — 26: Gyula: Csiga-kert, József A. Szanatórium. — 27: Doboz: Fenyesi-erdő, Papholt-erdő, Pós-telek, Szanazug: Holt-Kőrös töltés; Gerla: Kanász-zug, Póstelek; Gyula: Mályvádi-erdő; Sarkad: Remetei-erdő. — 49: Geszt: Vátyoni-erdő.

ET

99: Bátorliget: Fényi-erdő

EU

15: Méra. — 26: Telkibánya; Telkibánya: Osva-völgy a Kutyaszorítónál. — 35: Makkoshotyka: Hotyka-patak. — 36: Zempléni-hgys.: Kemence-patak völgye, Kőkapu, Kőkapu: Három-forrás, Ördög-patak völgye, Rostálói túristaház az Ördög-völgyben,. — 37: Füzér: Várhegy. — 38: Zempléni-hgys.: Nagy-Milic. — 46: Széphalom. — 72: Berkesz: Valy kastély parkja. — 82: Petneháza.

FT

09: Mérk: Vállaj.

FU

13: Beregdaróc: Dédai-erdő; Beregsurány: Dédai-erdő.

XL

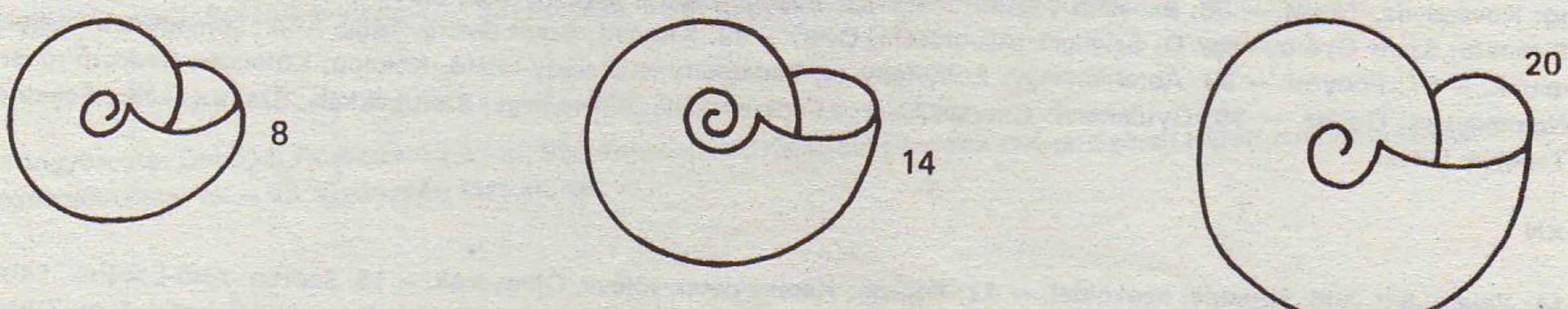
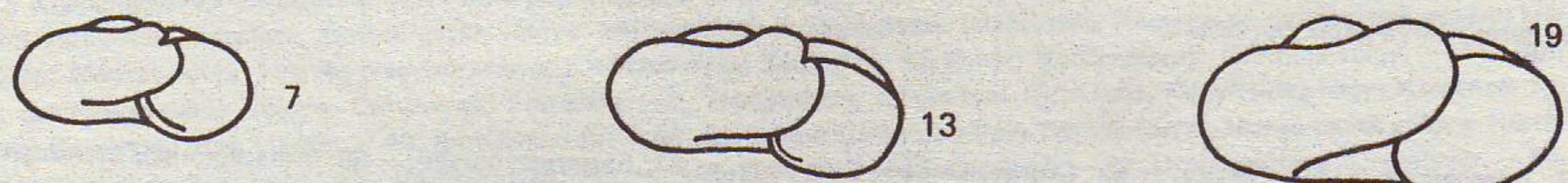
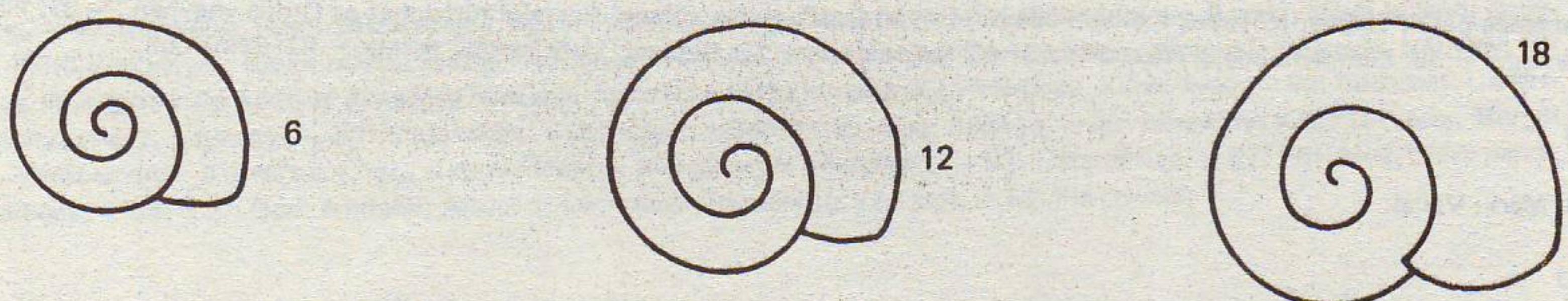
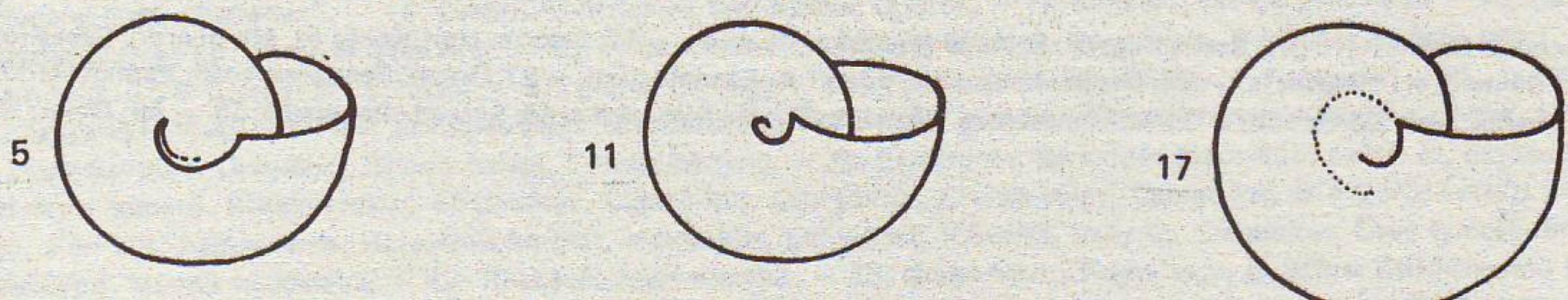
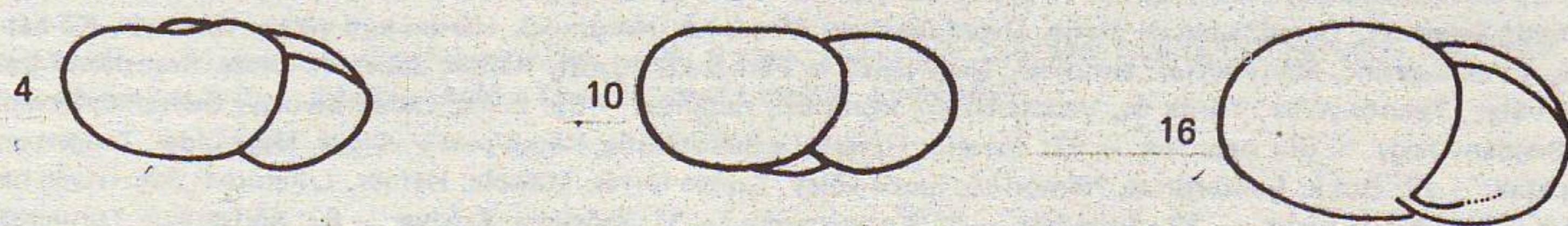
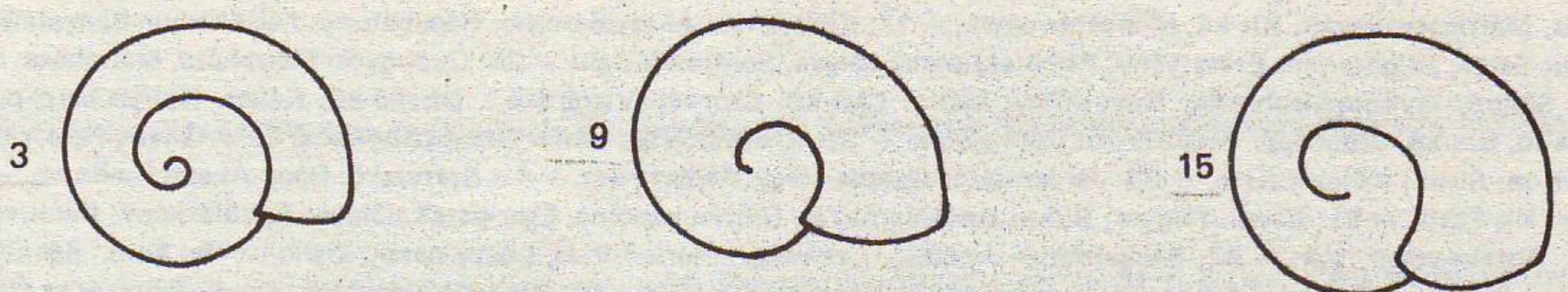
99: Barcs: Rinya-patak hordaléka.

XM

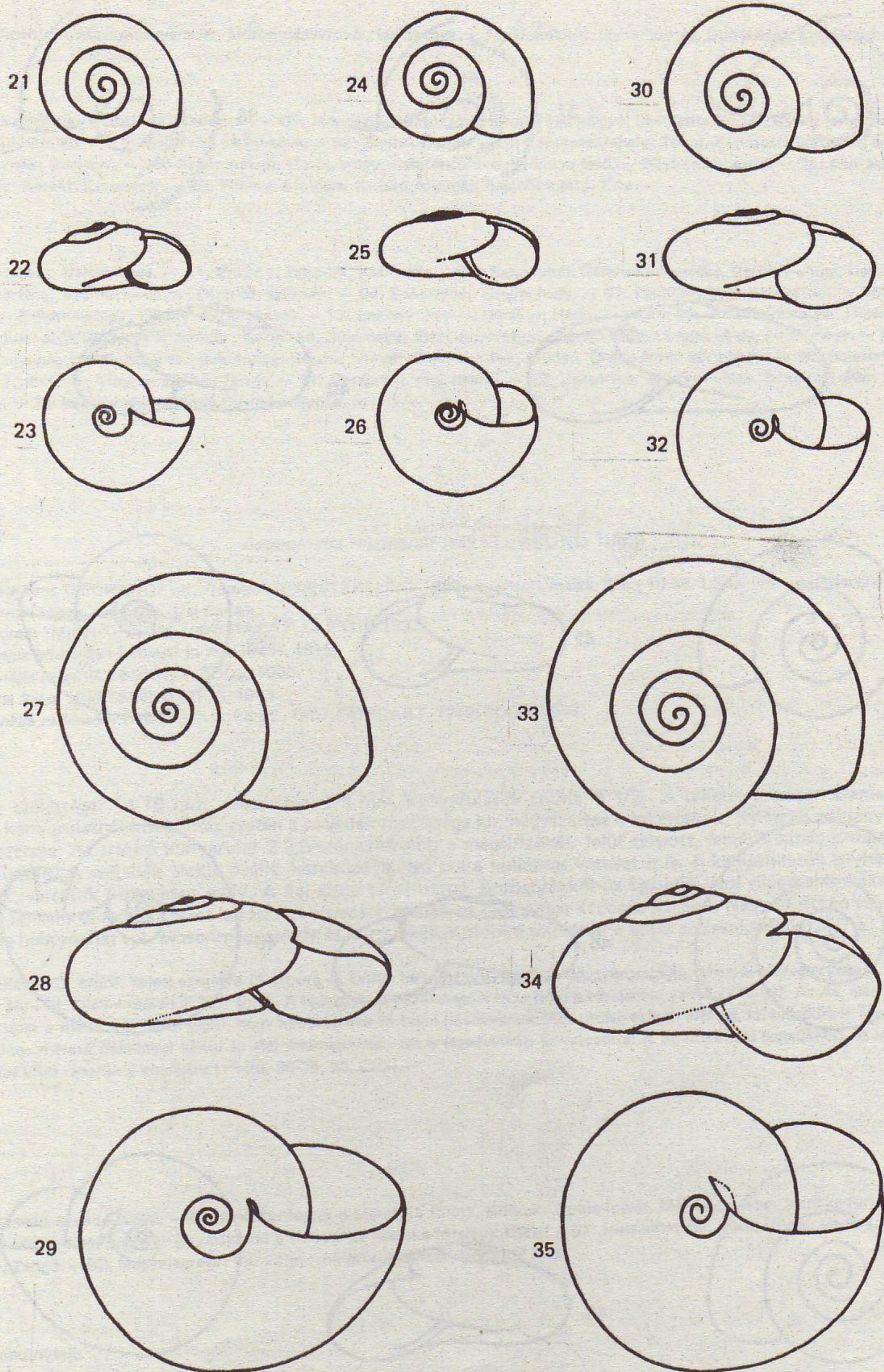
48: Zalaegerszeg. — 52: Zákány. — 62: Csurgó; Csurgó: Öreg-hegy. — 67: Esztergályhorváti. — 68: Cserszegtomaj; Cserszegtomaj: Lögő-kü; Szentgyörgyvár: patakvölgy. — 69: Nagyörbő: Kovácsi-hegy; Vindornyaszőlős: Kovácsi-hegy. — 77: Balatonszentgyörgy. — 78: Balatongyörök: Szoba-kő, Szt, Mihály-domb; Gyenesdiás: Csider-völgy, Pető-hegy; Keszhelyi-hgys.: Csóka-kő, Keserű-tető, Pad-kő, Vár-völgyben Zsirka kúti égeres; Vállus; Vállus: Vadlány-barlang; Vonyarcvashegy: Felvas-hegy, Keserű-tető, Örzse-kút. — 79: Keszhelyi-hgys.: Szebike; Lesenceistvánd: Uzsabánya; Rezi: Nagyrét, Púpos-hegy, Sinka-likja, Várhegy; Zalaszántó; Zalaszántó: Kovácsi-víz, Tátika. — 88: Badacsony; Balatonederics; Balatonederic: Sárkányerdő, Sipos-torok; Keszhelyi hgys.: Bece-tető: Bise-tető; Szent György-hegy D; Szigliget: Arborétum, Óvár. — 89: Kisapáti: Szent György-hegy. — 94: Somogysárd: Nagy-Dóca-patak. — 97: Fonyód. — 98: Ábrahámhegy: Folly-fenyves; Badacsony: Kisfaludy-kilátó, Kőkapu, Kőtenger, Rodostó-túristaház; Nemesgulács: Gulács. — 99: Gyulakeszi: Csobánc, Vár; Mindszentkálla: Köves-hegy; Szentbékkálla: Fekete-hegy; Tapolca: Diszel.

XN

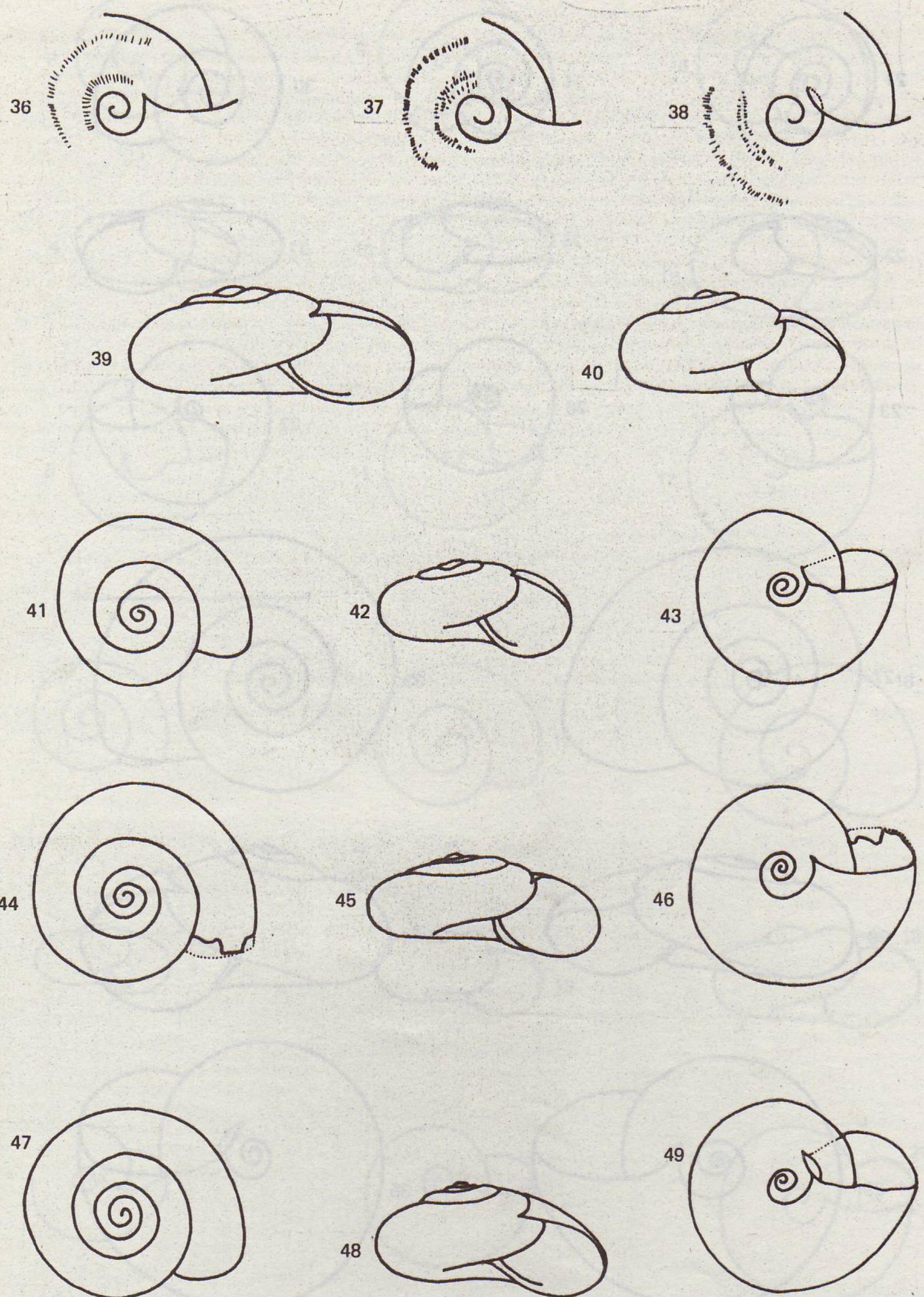
14: Velem: Szt. Vid. kápolna: hegyoldal. — 17: Sopron: Kecské-patak-völgye, Ólom-árok. — 18: Sopron: Alsó-Lővérek, Felső-Lővérek, Vas-hegyi-kőfejtő, Pedagógus-forrás a Füzes-árokban, Rák-patak-völgye, Textiles-forrás. — 28: Sopron: Nagy-Tómalom, Pinty-tető, Szárhalmi-erdő. — 32: Tanakajd: Tana. — 37: Nagylócs. — 55: Cirák: temető. — 70: Sümeg: bazaltbánya. — 82: Bakony: Somló K-i oldala; Noszlop. — 90: Bakony: patakvölgy az Agár-tető alatt; Kapolcs: mélyút. — 91: Padragkút: Padragi-szikla. — 92: Kislőd. — 94: Ugod: Franciavágás, Gerence-völgy. — 96: Tényő: akácerdő. — 97: Győr: Gyirmót: Holt Marcal-part. — 98: Győr: Rábca-hordalék.

3-5. ábra. *Aegopinella pura* (1 1/4 kanyarulat). 6-8. ábra. *Aegopinella pura* (2 1/4). 9-11. ábra. *Aegopinella minor* (1). 12-14. ábra. *Aegopinella minor* (2 1/4). 15-17. ábra. *Aegopinella ressmanni* (1). 18-20. ábra. *Aegopinella ressmanni* (2).

21-23. ábra. *Aegopinella pura* (3 1/4 kanyarulat). 24-26. ábra. *Aegopinella minor* (3 1/4). 27-29. ábra. *Aegopinella minor* (4 1/4).
30-32. ábra. *Aegopinella ressmanni* (3 1/4). 33-35. ábra. *Aegopinella ressmanni* (4 1/5).

36. ábra. *Aegopinella pura*: köldök (2 1/2). 37. ábra: *Aegopinella minor*: köldök (2 1/2). 38. ábra. *Aegopinella ressmanni*: köldök (2 1/2). 39-49. ábra. *Aegopinella minor*: a tipikustól eltérő héjformák.

XP

60: Hegyeshalom; Mosonmagyaróvár; Mosonmagyaróvár: várfal töve. — 71: Dunakiliti: Duna-holt-ág; Dunasziget: Cikolasziget.

YM

02: Bárdudvarnok: Lipótfa: Kuckósarok. — 09: Monoszló; Monoszló: Horongi-séd völgye; Szentantalfa: Szt. Balázs templomrom; Zánka; üdülőtelep. — 10: Szigetvár: várfal töve. — 12: Zselickisfalud. — 13: Kaposszerdahely: Tókaj; Kaposvár: Töröcske; erdő. — 14. Csesznek: Várhegy. — 18: Ballatonakali; Horog-völgy; Balatonföldvár: Gönnye-tető. — 23: Sántos: erdő. — 28: Káptalantóti: Tóti-hegy; Kereki: Katonavár. — 29: Tihany: Biológiai Kutató Állomás, hajóállomástól É-ra.

YN

00: Mencshely: Halom-hegy. — 01: Bakony: Bujó-lík, Kab-hegy. — 03: Bakonybél: Gérence hordaléka, Gérence-völgy, Hegyes-kő, Pörgöl-barlang, Szömörke-völgy: Oltárkő, szurdok. — 04: Bakonybél: Szajha-hegy. — 07: Pannonhalma: Arborétum. — 10: Balatonfüred: Koloska-völgy; Tihany: Barátlakások. — 12: Bakony: Papod; Hárskút; Hárskút: Vejem-kő. — 13: Kaposújlak: Hetési-árok völgye, Jutai-árok völgye; Pénzesgyör: Kertes-kő, Som-hegy; Zirc: Arborétum, Csengő-hegy, Leveles-völgy, Pintér-hegy. — 14: Bakony: Cuha-hegy, Kőfejtő-árok; Bakonyzentlászló: Vinye: Cuha-szurdok; Dudar: Ördög-árok, Sűrű-hegy. — 20: Balatonfüred: Park u. 7.; Csopak; Tihany: Ciprián-forrás. — 21: Veszprém: régi strand. — 22: Veszprém: Aranyos-völgy, Betekints-völgy: ZOO, Kálvária. — 23: Bakonynána: Római-fürdő környéke.

Aegopinella ressmanni (WESTERLUND 1883)

Hyalina nitens (MICHAUD) var. *Ressmanni* WESTERLUND 1883; Jb. dtsch. malak. Ges., 10:56. Locus typicus: Olaszország, Venezia, Prov. Udine, Lusnizza, Val Canale.

Polita nitens (MICHAUD) var. *szeppii* HAZAY, CLESSIN 1887.

Aegopinella hiulca Jan (Albers) in WAGNER, 1915.

Aegopinella szeppii (CLESSIN) in SOÓS, 1933.

Retinella Szépi (CLESSIN) in SOÓS, 1943.

Aegopinella ressmanni (WEST.) in RIEDEL, 1957; FORCART, 1959; SOÓS, 1959.

A ház szélessége: 14-16 mm, magassága: 7-9 mm, kanyarulatok száma: 4 1/2. A tekercs kúposan kiemelkedik. 2 1/2 kanyarulatnál kisebb ház esetén a szájadék magassága kb. négyeszerese a tekercsnek, fejlettebb példánynál két és félszerese. Az utolsó kanyarulat 2-2,5-szer szélesebb a megelőzőnél, felül csapott, lehajlik kissé, a szájadéknál kiöblösödik. A szájadék alakja ovális, kerekded, külső szára hullámos vonalat ír le. A kanyarulatok enyhén dom-borúak, varratuk közepesen mély. A héj színe sárgásbarna, borostyánkőhöz hasonló, alul világosabb, kékes-fehér színű. Spirális és radiális véset keresztezi egymást, szabályos rácsoszatot képezve a héjon. Nagyon ritkán ez a szabályosság hiányozhat (pl. Mosonmagyaróvár és környéke). Köldöke tölcseres, a teljes szélességnek kb. 1/7-e.

Elterjedése: Az Alpok keleti szegélye (Salzburg és Udine tartományuktól DNY-Magyarorszáig, délen É-Horvátorszáig). Magyarország Ny-i ill. DNY-i részén él (52. ábra). A legnagyobb hazai *Aegopinella* (lásd a táblázatot az *Ae. puránál*). Az *Ae. ressmanni* el-különítését a másik két fajtól segíti, hogy kanyarulatai hirtelen növekednek — az utolsó erősen kitágul, kiöblösödik — így a három faj azonos méretű példányai közül az *Ae. ressmanninak* van a legkevesebb kanyarulata. A köldöke is a legszűkebb, az utolsó kanyarulat kissé ráhajlik a köldökre (15-20, 30-35, 38. ábra).

BS

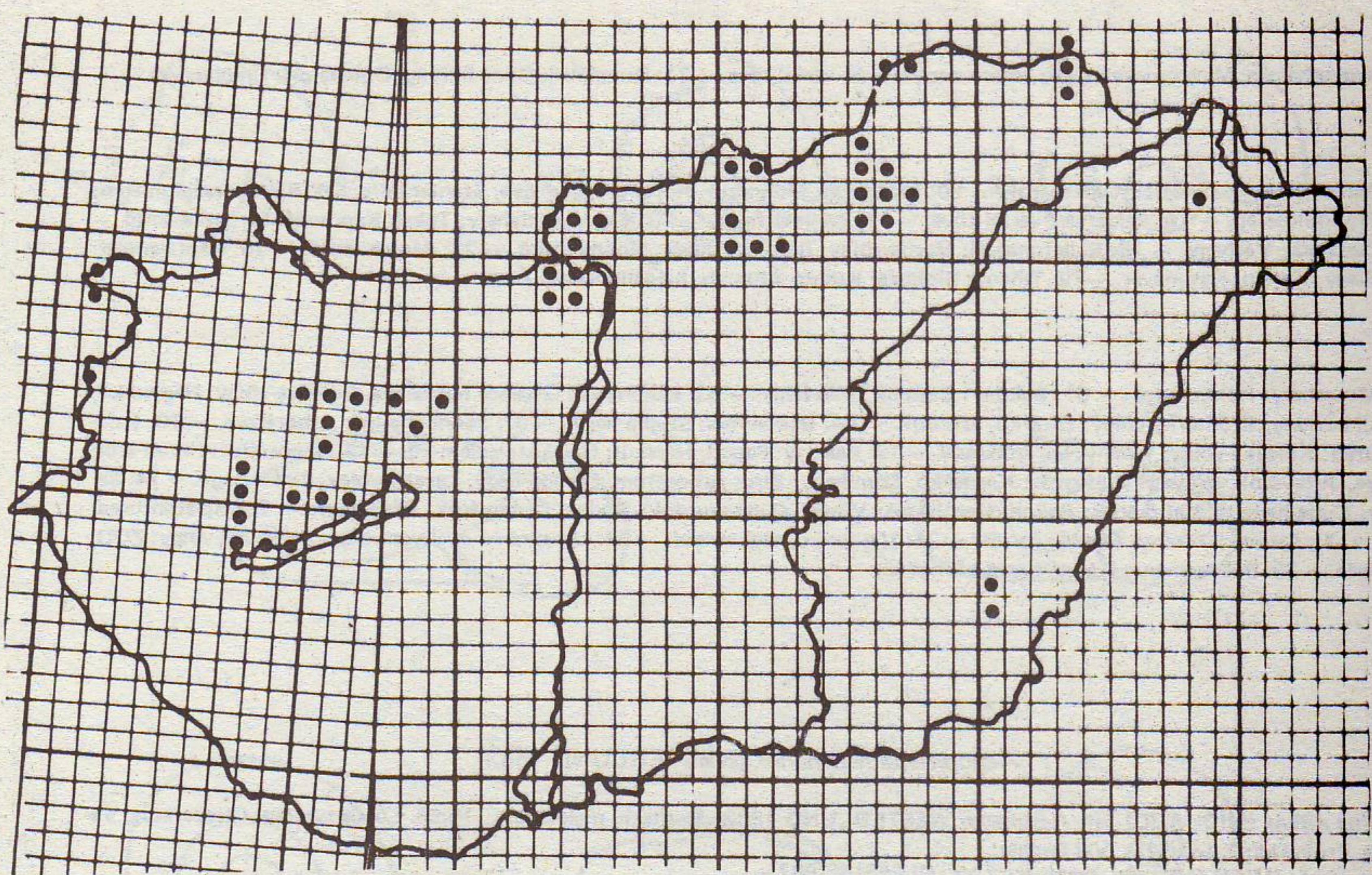
71: Mecsek: Szuadó-völgy. — 81: Mecsek: forrás a Mésztufa fölött, Kőlyuk: Gyula-forrás, Mánfai-barlang, Mariska-forrás, Meleg-mányi-völgy, Nagy-mély-völgy, sziklafal a Kánya- és Mariska-források felett. — 91: Hosszúhetény: Vasas-forrás; Mecsek: Takanyó-völgy; Zengő. — 92: Magyaregregy: Vár-völgy: márívári elágazás, strandtól K-re.

WM

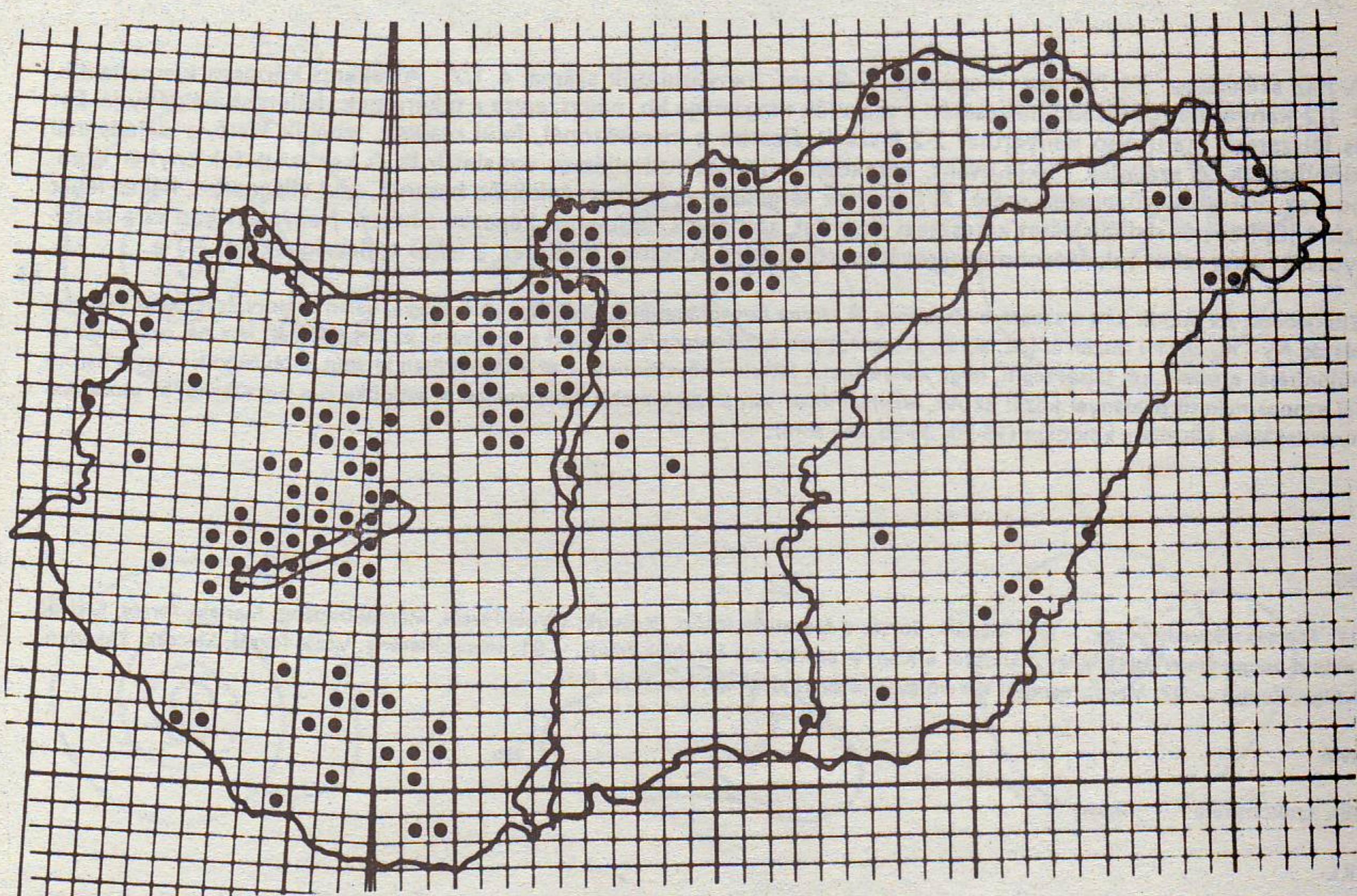
99: Szakonyfalu

XL

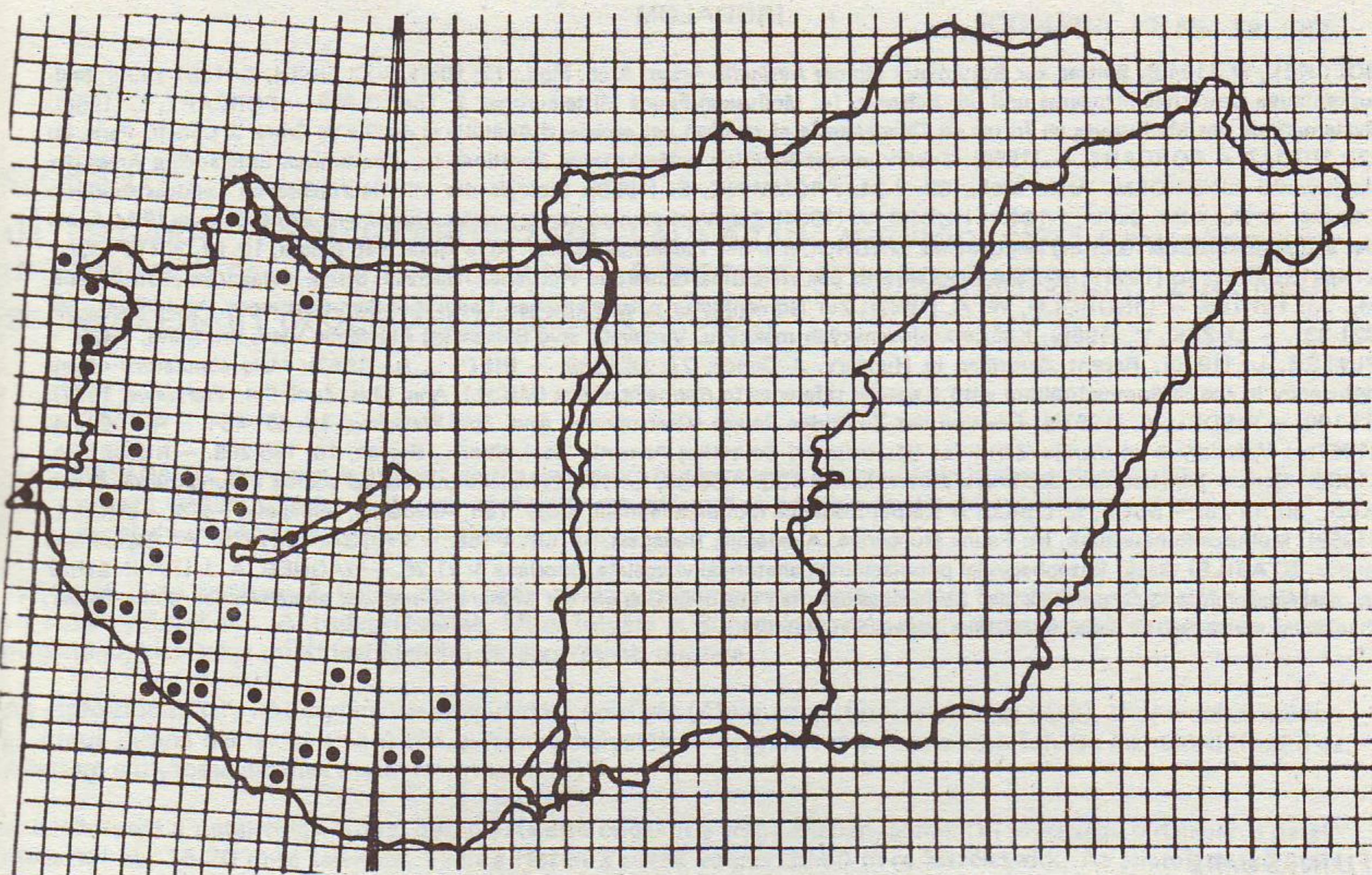
99: Barcs: Dráva-part, Halásztanya, Kis-bók, Középrigóc, Netecs-árok, Ó-Dráva, Rigóc-patak partja, Rinya-patak partja, Rinya-patak: Tekeresdűlő, TSZ fűrészüzeme.

50. ábra. Az *Aegopinella pura* elterjedése.

51. ábra. Az *Aegopinella minor* elterjedése.

52. ábra. Az *Aegopinella ressmanni* elterjedése.

XM

25: Maróc. — 29: Zalalövő. — 35: Lasztony: Borshely. — 42: Órtilos: Szentmihályhegy, v. áll. — 47: Bak. — 52: Zákány: Dráva-hor-dalék. — 54: Nagykanizsa: alsóvárosi erdő, Büdös-sás, Hét-forrás-völgye. — 55: Nagykanizsa: Korpavár: Principális-csatorna. — 62: Csurgó: gimn. park. — 63: Iharosberény. — 68: Héviz: Héviz: erdő. — 75: Nemesvid: égeres. — 79: Lesenceistvánd: Uzsabánya: Hubertus-vadászház, Lesence-ártér; Rezi: Ilona-völgy, Pupos-hegy, Várhegy; Zalaszántó: Tátika. — 82: Szabás. — 98: Nemegulács.

XN

08: Sopron: Asztalfő. — 14: Bozsok: Sibrik-kastély; Kőszeg: Gyöngyös-patak, Szabó-hegy: túristaház; Velem: Hideg-völ-gyi-patak, Szerdahelyi-patak partja, Szt, Vid kápolna. — 15: Kőszeg: Kálvária. — 17: Kőszeg: Andalgó alatt. — 31: Vasvár; Vasvár: Szentkút. — 32: Tanakajd: Arborétum. — 50: Zalaszentgrót. — 70: Sümeg: bazaltbánya. — 88: Öttevény. — 97: Győr: Győrbarát.

XP

60: Mosonmagyaróvár: Lajta-patak, Mosoni-Duna-ág, várfal töve.

YM

00: Kisdobsza. — 02: Bárdudvarnok: Lipótfa: Kuckósarok. — 10: Szigetvár. — 13: Kaposszerdahely: Tókaj; Kaposvár: Gyertyános-völgy, Töröcske: erdő. — 23: Szentbalázs.

ZUSAMMENFASSUNG

In der vorliegenden Arbeit berichtet der Verfasser über die Ergebnisse der Revision der Arten aus der Gattung *Aegopinella* LINDHOLM 1927 in Ungarn. Alle Bestände der erreichbaren Sammlungen (Museums- und Privatsammlungen) wurden untersucht. In Ungarn leben — nach bisherigen Angaben — drei *Aegopinella*-Arten. Ihre Charakterisierung wird durch Verbreitungskarten und ein Fundortverzeichnis ergänzt.

IRODALOM

BOECKEL, W. (1940): Beitrag zur Systematik alpiner *Retinella*-Arten. Arch. Moll., 72: 10-21. — CLESSIN, S. (1887-1890): Molluskenfauna Oesterreich-Ungarns und der Schweiz, In: Mollusken-Fauna Mitteleuropas, 2. Theil, 1-858. — FORCART, L. (1950): Systematique des Mollusques en forme de *Daudebardia* et revision des espèces d'Anatolie et de l'Ile de Crète. J. Conch., Paris, 90 (2): 107-117. — FORCART, L. (1959): Taxonomische Revision paläarktischer Zonitinae II., Anatomisch untersuchte Arten des *Aegopinella* LINDHOLM. Arch. Moll., 88: 7-34. FRÖMMING, E. (1953): Biologie der mitteleuropäischen Landgastropoden. Duncker et Humblot, Berlin, 1-104. — HUDEC, V. (1964): Zum Vorkommen der Schnecke *Aegopinella epipedostoma* (FAG.) und der anderen Arten der Gattung *Aegopinella* LINDHOLM in der Tschechoslowakei. Acta Musei Nat. Pragae, 10: Nr. 2. 119-132. — LINDHOLM, W. A. (1901): Beiträge zur Kenntnis der Weichtierfauna Süd-Russlands. Nachrbl. dtsch. malak. Ges., Frankfurt a. M., 33: 161-186. — LINDHOLM, W. A. (1927): Zur Nomenklatur palaearktischen Landschnecken-Gattungen. Arch. Moll., 59: 321-331. — LOŽEK, V. (1956): Kľúč československých měkkýšů. Vydavatel'stvo Slovenskej Akademie Vied, Bratislava, 1-438. — PINTÉR, L. (1970): Recent Zonitidae in Hungary. J. Conch. 27: 183-189. — RIEDL, A. (1953): Male copulatory organs deficiency in the Stylommatophora with a special reference to *Retinella nitens* (MICH.). Ann. Mus. Zool. Pol., Warszawa, 15 (7): 83-100. — RIEDEL, A. (1957a): Revision der Zonitiden Polens (Gastropoda). Ann. Zool Warszawa, 16: 361-464. — RIEDEL, A. (1957b): Materialy k poznaniu Zonitidae (Gastropoda) Sovetskoy Armenii. Zool. Sborn., Erevan, 10: 185-208. — RIEDEL, A. (1980): Genera Zonitarum. Backhuys, Rotterdam, 1-198. — SOÓS, L. (1933): Malakofaunisztikai adatok a Dunántúlról. Állatt. Közl., 30: 12-26. — SOÓS, L. (1943): A Kárpát-medence Mollusca-faunája. Magy. Tud. Akadémia, Budapest, 1-478. — SOÓS, L. (1959): Mollusca-Puhatestűek, In: Fauna Hungariae, Akadémia, Budapest, 19 (3): 1-158. — VARGA, A. (1976): Az *Aegopinella minor* (STABILE) északi középhegységi populációinak anatómiai vizsgálata. Soosiana 4: 21-26. — WAGNER, A. J. (1915): Beitrag zur Anatomie and Systematik der Stylommatophoren aus dem Gebiete der Monarchie und der angrenzenden Balkanländer. Denkschr. math.-nat. Kl. kais. Akad. Wiss., Wien, 91: 298-429.

FÜRJES IMRE

Budapest
Somlói út 12.
H – 1118